

Eesti keele süntaktiliselt märgendatud korpuse märgendusest

Kaili Määrsep

29.01.2008

Märgendite üldkuju:

sõnavorm

```
tüvi+lõpp // sõnaliik morfoloogiline_info #reksiooniinfo // @süntaktiline_funktsioon
```

Näide

jooksis

```
jooks+s // _v_ main indic impf ps3 sg ps af #Intr // @+FMV
```

(verb, põhiverb, indikatiiv, imperfekt, 3. isik, ainsus, personaal, afirmatiiv, intransitiivne, öeldis)

Ühel sõnavormil võib olla mitu tõlgendust

1 Morfoloogiline märgendus

1.1 Verb

1.1.1 Pöördelise verbivormi märgendus

1.1.1.1 Kohustuslikud väljad

- 1 sõnaliik **_V_**
- 2 verbi liik
 - 2.1 abiverb **aux**
 - 2.2 modaalverb **mod**
 - 2.3 põhiverb **main**
- 3 kõneviis
 - 3.1 kindel **indic**
 - 3.2 tingiv **cond**
 - 3.3 käskiv **imper**
 - 3.4 kaudne **quot** (isikut ja arvu pole), ka vat-infinitiv
- 4 aeg
 - 4.1 olevik **pres**
 - 4.2 imperfekt **impf**
 - 4.3 preteeritum **past**
- 5 isik
 - 5.1 esimene **ps1**
 - 5.2 teine **ps2**
 - 5.3 kolmas **ps3**
- 6 arv
 - 6.1 ainsus **sg**

- 6.2 mitmus **pl**
- 7 tegumood
 - 7.1 isikuline **ps**
 - 7.2 umbisikuline **imps**
- 8 kõne
 - 8.1 jaatav **af**
 - 8.2 eitav **neg**

1.1.1.2 **Rektsioon**

1. pöördeline verbivorm **#FinV**
2. intransitiivne **#Intr**
3. infinitiivne objekt **#InfP**
4. partitiivne objekt **#Part**
5. ilmselt sihiline **#NGP-P**

1.1.2 **Infiniitne verbivorm**

1. sõnaliik **_V_**
2. vorm
 1. da-infinitiiv **inf**
 2. partitsiip
 1. isikuline **partic past ps** (lugenud)
 2. umbisikuline **partic past imps** (loetud)
 3. oleviku partitsiibid on märgendatud kui **A partic**
 3. gerundiiv **ger**
 4. supiin **sup**
 1. isikuline **ps**
 1. illatiiv **ill**
 2. inessiiv **in**
 3. elatiiv **el**
 4. translatiiv **tr**
 5. abessiiv **ab**
 2. umbisikuline **imps**

Rektsiooniväljad on samad mis pöördelisel verbivormil 2.-5.

Näited

- pühendab pühenda+b // _V_ main indic pres ps3 sg ps af #FinV #NGP-P #All // @+FMV
- esitada esita+da // _V_ main inf // @-FMV
- võime või+me // _V_ mod indic pres ps1 pl ps af #FinV // @+FCV
- antud an=tud+0 // _A_ pos partic #tud // @VN>
faktist fakt+st // _S_ com sg el // @ADVL
- ta tema+0 // _P_ pers ps3 sg nom // @SUBJ
oli ole+i // _V_ aux indic impf ps3 sg ps af #FinV #Intr // @+FCV
kuulnud kuul+nud // _V_ main partic past ps #Part // @-FMV
pealt pealt+0 // _D_ // @ADVL
- arvates arva+tes // _V_ main ger #NGP-P // @ADVL
- saab saa+b // _V_ main indic pres ps3 sg ps af #FinV #NGP-P // @+FMV
olema ole+ma // _V_ main sup ps ill #Intr // @-FMV
- ei ei+0 // _V_ aux neg // @NEG

jätkunud jätku+nud // _V_ main indic impf ps neg #FinV #Intr // @+FMV

1.2 *Nimisõna*

1. Sõnaliik **_S_**
2. Tüüp
 1. tavaline **com**
 2. nimi **prop**
 3. arv
 1. ainsus **sg**
 2. mitmus **pl**
 4. kääne
 1. nimetav **nom**
 2. omastav **gen**
 3. osastav **part**
 4. lühike sisseütlev **adt**
 5. sisseütlev **ill**
 6. seesütlev **in**
 7. seestütlev **el**
 8. pealeütlev **all**
 9. pealütlev **ad**
 10. pealtütlev **abl**
 11. saav **tr**
 12. rajav **term**
 13. olev **ess**
 14. ilmaütlev **abes**
 15. kaasaütlev **kom**

Näited

- nõöbid nõöp+d // _S_ com pl nom // @PRD
- Winston Winston+0 // _S_ prop sg nom #cap // @SUBJ

1.3 *Omadussõna*

1. Sõnaliik
 1. käänduv **_A_**
 2. käändumatu **_G_**
2. Võrre
 1. **pos**

2. keskvõrre **comp**
3. ülivõrre **super**
3. Arv (vt nimisõna)
4. Kääne (vt nimisõna)

Näited

- targem targem+0 // _A_ comp sg nom // @PRD
- prääksuv prääksu=v+0 // _A_ pos sg nom partic #v // @VN>
- kõhn kõhn+0 // _A_ pos sg nom // @AN>

1.4 Asesõna

1. Sõnaliik **_P_**
2. Tüüp
 1. isikuline **pers**
 1. isik
 1. esimene **ps1**
 2. teine **ps2**
 3. kolmas **ps3**
 2. arv (vt nimisõna)
 3. kääne (vt nimisõna)
 2. näitav **dem**
 1. arv
 2. kääne
 3. indefiniit **indef**
 1. arv
 2. kääne
 3. erand muist P indef
 4. possessiiv **pos**
 1. arv
 2. kääne
 3. erand oma P pos
 5. interrogatiiv-relatiiv **inter rel**
 1. arv
 2. kääne
 6. refleksiiv **refl**

1. arv
2. kääne
7. retsiprook **rec**
 1. arv
 2. kääne
8. determinatiiv **det**
 1. arv
 2. kääne

Näited

- sa sina+0 // _P_ pers ps2 sg nom // @SUBJ
- Oma oma+0 // _P_ pos sg gen #cap // **CLB-C @NN>
- sellest see+st // _P_ dem sg el // @NN>
- mingi mingi+0 // _P_ indef sg gen // @NN>
- kõigist kõik+st // _P_ det pl el // @<NN
- Mis mis+0 // _P_ inter pl nom #cap // **CLB @NN>

Asesõnade liikide määramisest vt Kaalep jt 2000.

1.5 Määrsõna

Sõnaliik **_D_**

- kindlalt kindlalt+0 // _D_ // @ADVL

1.6 Kaassõna

1. Sõnaliik **_K_**
2. Asend
 1. eessõna **prep**
 2. tagasõna **post**
3. Rektsioon
 1. partitiiv **#part**
 2. genitiiv **#gen**
 3. abessiiv **#abes**
 4. komitatiiv **#kom**
 5. terminatiiv **#term**
 6. allatiiv **#all**
 7. nominatiiv **#nom**

Näited

- paar paar+0 // _N_ card sg nom 1 // @P>

sammu samm+0 // _S_ com sg part // @<Q

edasi edasi+0 // _K_ post #nom // @ADVL

- üle üle+0 // _K_ pre #gen // @ADVL

Winstoni Winston+0 // _S_ prop sg gen #cap // @NN>

näo nägu+0 // _S_ com sg gen // @<P

Kaassõnade valiku kohta vt Kaalep jt 2000.

1.7 Sidesõna

1. Sõnaliik **_J_**

2. Liik

1. rinnastav **coord**

2. alistav **sub**

Näited

- et et+0 // _J_ sub // **CLB @J
- ja ja+0 // _J_ crd // **CLB-C @J

1.8 Arvsõna

1. sõnaliik **_N_**

2. tüüp

1. põhi **card**

2. järg **ord**

3. number **digit**

4. rooma **roman**

3. arv (põhi- ja järgarvudel)

4. kääne (põhi- ja järgarvudel)

Näited

- üks üks+0 // _N_ card sg nom 1 // @NN>
- Üheteistkümnes ühe_teist_kümnes+0 // _N_ ord sg nom 1 // **CLB-C @AN>
- 2050 2050+0 // _N_ card ? digit // @<NN

Kas üks ja teine on numeraal või asesõna, vt Kaalep jt 2000

1.9 Hüüdsõna

sõnaliik **_I_**

1.10 Lühend

1. sõnaliik **_Y_**

2. arv
3. kääne
4. liik?

Näited

- jne. jne+0 // _Y_ adverbial // @ADVL

1.11 Kirjavahemärk

1. märgend **_Z_**
2. märk
 1. mõttekriips **Dsh**
 2. hüüumärk **Exc**
 3. küsimärk **Int**
 4. koma **Com**
 5. semikoolon **Scl**
 6. koolon **Col**
 7. avav ümarsulg **Opr**
 8. sulgev ümarsulg **Cpr**
 9. jutumärk **Quo**
 10. avav jutumärk **Oqu**
 11. sulgev jutumärk **Cqu**
 12. punkt **Fst**

Näited

- \$) \$) // _Z_ Cpr //
- \$, \$, // _Z_ Com //

1.12 Tundmatu sõna

Märgend **_T_** või #####

Näited

- Tillotson Tillotson // _T_ #cap // @SUBJ

2 Lause- ja osalausepiiride märgendus

1. Lause kirjakeelekorpus
 1. lause algus **\$<s>**
 2. lause lõpp **\$</s>**
2. Lause süntaksianalüsaatori aknas
 1. lause algus **LA**

2. lause lõpp **LL**
3. Osalause

Osalause alguse märgend lisatakse osalause alustava sõna tõlgendusreale. Märgendid on automaatselt pandud ja võivad olla ekslikud.

1. kindel osalausepiir ****CLB** - lisatakse sidesõnade, kirjavahemärkide ja verbide põhjal
2. oletatav osalausepiir ****CLB-C** - lisatakse sageli juhul, kui mitme rinnastava sidesõna (või koma) korral pole võimalik automaatselt kindlaks teha, milline neist on osalause tegelik algus. Kasutatakse SA sisemisel töötlusel.

3 Süntakiline märgendus

Eesti keele kitsenduste grammatikas märgendatavad süntakilised funktsioonid vastavad enam-vähem standardses eesti keele grammatikas [EKG 1993] eristatavatele süntakilistele funktsioonidele.

@+**FMV** - finiidne öeldis (finite main verb)

@-**FMV** - infiniitne öeldis (infinite main verb)

@+**FCV** - *olema* liitaegades, modaalverbid jt ahelverbides, finiidne vorm (finite chain verb)

@-**FCV** - *olema* liitaegades, modaalverbid jt ahelverbides, infiniitne vorm (infinite chain verb)

@**NEG** - verbi eitus

@**SUBJ** - subjekt

@**OBJ** - objekt

@**PRD** - predikatiiv

@**ADV** - adverbiaal

@<**Q** - kvantori järellaiend (*kaks meest* [**@<Q**])

@**Q**> - kvantori eeslaiend (*inimesi* [**@Q>**] *tulvil*)

@<**P** - eessõnafraasi kuuluv nimisõna

@**P**> - tagasõnafraasi kuuluv nimisõna

@**AN**> - adjektiiv eestäiendina

@<**AN** - adjektiiv järeltäiendina

@**VN**> - partitsiip eestäiendina

@<**VN** - partitsiip järeltäiendina

@**NN**> - nimisõna eestäiendina

@<**NN** - nimisõna järeltäiendina

@**PN**> - kaassõna eestäiendina

@<**PN** - kaassõna järeltäiendina

@**INF_N**> - infinitiiv eestäiendina

@<**INF_N** - infinitiiv järeltäiendina

@**AD**> - adverb eestäiendina

@<AD - adverb järeltäiendina

@X - ahelverbi komponent, mis esineb ainult ahelverbi koosseisus (*nt mahti saama*)

@J - sidend (*et, aga, kui, sest* jne)

@I - hüüatus (*hei, ai, oih* jne). Ühestamise käigus otsustati, et *jah* ei ole hüüatus (sest ka *ei* ei ole).

@??? - morfoloogiaanalüsaatorile tundmatuks jäänud sõna või süntaksianalüsaatorile tundmatu sõnaliik. MA-le tundmatud sõnad on tähistatud stringi ##### või _T_ abil

3.1 Öeldis

Öelise eri osade märgendamiseks kasutatakse järgmisi märgendeid:

@+FMV - finiidne öeldis (finite main verb)

@-FMV - infiniitne öeldis (infinite main verb)

@+FCV - *olema* liitaegades, modaalverbid jt ahelverbides, finiidne vorm (finite chain verb)

@-FCV - *olema* liitaegades, modaalverbid jt ahelverbides, infiniitne vorm (infinite chain verb)

@NEG - verbi eitus

Näide: *Sellest ei (@NEG) oleks (@+FCV) pidanud (@-FCV) rääkima (@-FMV).*

Kui eesti keele grammatika loeb öeldise osadeks ka ühend- ja väljendverbi määr- ja käändsõnalised komponendid (*aru saama, üle kuulama*), siis ESTKG-s analüüsitakse öeldise koosseisu kuuluvad nimi- ja määrsõnad eraldi. Kuna eeltötluse ja morfoloogilise analüüsi käigus neid ära ei tunta, ei ole võimalik neid ka süntaktiliselt korrektselt analüüsida. Enamasti määratakse ühendverbi koosseisu kuuluv määrsõna määruseks, väljendverbi koosseisu kuuluv nimisõna saab aga tema grammatilisele vormile vastava analüüsi.

Näide: *Ta sai (@+FMV) küsimusest aru (@OBJ).*

3.1.1 Finiitne öeldis

Märgendiga @+FMV märgendatakse kõik finiidsete verbivormid välja arvatud *olema* liitaegades ja modaalverbid *saama, võima, tohtima, pidama, näima, paistma, tunduma* ahelverbides, mis märgendatakse @+FCV abil. Kui morfoloogiaanalüsaator annab verbi tõlgenduseks abiverbi (aux) või modaalverbi (mod), siis kasutatakse märgendit @+FCV, morfoloogilise märgendi main korral kasutatakse alati @+FMV, ka siis, kui tegu on ahelverbi pöördelise osaga (*paukus köhida* jne).

Konstruksioonis da-infinitiiv + *olema* märgendatakse *olema* @+FMV abil, kuigi see konstruktsioon võib esineda ka öeldisena. Nt *Ühtegi hinge polnud (@+FMV) näha (@-FMV).*

Põhimõtteliselt ei saa osalauses olla kahte koordineerimata finiidset öeldist, s.t kui lauses leidub juba finiidne abiverb, on põhiverb infiniitne. Nt *Ta on (@+FCV) tulnud (@-FMV).*

Vat-vormi korral on võimalik kasutada nii infiniitset kui ka finiidset öeldise märgendeid, finiidset saab kasutada ainult kaudset kõnet tähistava vat-vormi korral. Nt *Ta tulevat (@+FMV) kella kaheks.*

3.1.2 Infiniitne öeldis

Kui öeldiseks on ahelverb, siis märgendatakse ahelverbi infiniitne komponent märgendiga @-FMV. Kui aga see infiniitne verbivorm on kas *olema* liitaegades või modaalverb, siis kasutatakse märgendit @-FCV. *Õpetajad oleksid (@+FCV) pidanud (@-FCV) olema (@-FMV) tähelepanelikumad.*

Öeldis võib ka olla ainult infinitiivvormis: *Mees jooksmas, röövlid järele. Nüüd kõik jooksmas. Kiiresti edasi anda! Olla või mitte olla? Mida teha? Maja on kena, kui eemalt vaadata. Kas tulid selleks, et jälle minna. Ma ei teadnud, mida teha.*

3.1.2.1 *da-infinitiv*

da-infinitiv on öeldise osa, kui

1. moodustab ahelverbi koos verbidega *võima, tohtima ja saama*;
2. moodustab ahelverbi koos deskriptiivverbiga: *paukus kõhida, vehkis käia, nähvas vastata* jne.
3. *olema*-verbiga seostub ennekõike verbide *teadma, nägema, märkama, kuulma, tundma, kartma, arvama, lootma, ootama* jne *da*-infinitiv (EKG lk 246)

da-infinitiv on iseseisev öeldis (kasutatakse sama märgendit), kui

1. esineb tingimuslauses: *kui ... da-inf ...*
2. esineb vastandavas kõrvallauses: *selle asemel et da-inf ...*
3. kasutakse kaudse kõneviisi tähenduses;
4. käsklauses;
5. küsilause: *mida teha?*

NB! *da*-infinitiv võib lauses olla ka subjekti, objekti öeldistäite, määruse ja täiendi funktsioonis, vaata EKG II lk 237-248

3.1.2.2 *ma-vorm*

ma-vorm on perifrastilise verbi või verbivormi osa järgmistel juhtudel:

1. kui osalauses leidub *ma*-infinitiivi nõudev modaalverb suvalises vormis,
2. osalauses leidub *ma*-infinitiivi nõudev verb (*hakkama, jääma*), mis on öeldiseks.

Kui aga vastav verb ei ole öeldis, siis on *ma*-vorm määruseks: *tahtis vastu vaidlema (ADV) hakata (OBJ)*. See erineb siiani tavaks olnud lähenemisest. Kuna kitsenduste grammatikas toimub süntaktiline analüüs sõna haaval mitte fraasi kaupa ning üksteisest sõltuvuses olevad sõnad ei ole formalismis kuidagi seostatavad, on kergem märgendada sellised *ma*-vormid määruseks.

See, millal *ma*-vorm on öeldise osa ja millal määrus, sõltub verbi tähendusest.

Ma-vorm on öeldise osa, kui ta laiendab:

1. faasiverbe (*hakkama, lööma, süttima, uinuma* jne),
2. protsessi või seisundi kauseerimist väljendavaid verbe (*jätma, panema, popsima* jne),
3. verbe *minema* ja *tulema* tähenduses ära (*läks minema, tuli tulema*),
4. verbi *saama* tuleviku moodustamisel (*see saab olema*), NB! *saab hakkama* on erinev, siin on *hakkama* määrus.
5. modaalverbi *pidama*.

Ma-vorm on kohamäärus, kui ta laiendab:

1. liikumisverbe (*minema, tulema, asuma, tõttama, istuma* jne),
2. verbe tähenduses *tahtma väga minna* (*kipsuma, tikkuma, kibeleva, tükkima*),
3. võimalikkusele ja piisavusele osutavaid verbe (*pääsema, jõudma, küündima, mahtuma, jätkuma*),
4. kausatiiv-direktaalseid e siirmist väljendavaid verbe (*viima, tooma, saatma, valama, loopima* jne),
5. kausatiivverbe (*käsitama, hõikama, ahvatlema, kauplema* jne),

6. sobuvust väljendavaid verbe ja adjektiive (*sündima, kõlbama, olema+ sobiv, paras jne*).

Vt täpsemalt EKG lk 252-254 ja käesolevas dokumendis 5.4.2.1 ma-vorm *.

Lisaks võib ma-vorm olla sõltuvusmäärus, kui laiendab:

1. kausatiivverbe (*sundima, kohustama, innustama jne*),
2. sobivust, võimelisust, valmistumist ja valmisolekut, nõusolekut, kohustust jms väljendavaid predikaate (*olema + suuteline, küps, valmis, valmistuma, nõustuma, vaevuma, kohustuma jne*),
3. verbe *harjuma, õppima*,
4. tegevuse või tegija omadusi väljendavaid adjektiive (*abitu, ablas, aeglane jne*).

Vt EKG lk 254 ja käesolevas dokumendis 5.4.2.1 ma-vorm *.

Sageli aga võib ühte ja sama verbi kasutada erinevates tähendustes: *Lapsed kippusid õue mängima vs Hing kippus kinni jääma, Ta pani pesu kuivama vs Sireen pani undama vs Tuul pani veepinna virvendama, Ta läks jalutama vs Maja läks põlema*. Käsitsi märgendamisel tuleb lähtuda semantikast.

3.1.2.3 mas- ja mast-vorm

Teoorias *olema*-verbi ühendid mingi käändelise verbivormiga moodustavad liitöeldise, kui see ühend on piisavalt regulaarse kasutusega ning kannab seda tüüpi tähendust, mida tavaliselt antakse edasi morfoloogiliste tunnustega. Nt *Külalised on lahkumas*.

Kuna SA ei saa seda kriteeriumit järgida, siis *mas*-vorm ei ole kunagi öeldise osa.

Kuigi EKG alusel *mast*-vorm moodustab öeldise ainul koos verbiga *lakkama*, siis *mas*-vormiga ühtluse huvides ei analüüsita *mast*-vormi kunagi öeldiseks

3.1.2.4 vat-infinitiiv

vat-infinitiiv on infiniitne öeldis või ahelverbi infiniitne komponent, kui osalauses leidub *vat*-infinitiivi nõudev modaalverb (*näima, paistma, tunduma*).

3.1.2.5 Partitsiibid

nud- ja *tud*-partitsiip on öeldiseks, kui nad moodustavad *olema*-verbiga liitaja.

tud-partitsiip on öeldiseks perifrastilise passiivivormi komponendina (*Saab kõvasti tööd tehtud. Aknad said suletud*).

Mineviku partitsiibid võivad olla kas omadussõnalised (sel juhul on nad kas atribuudid või öeldistäited) või verbid (öeldise osa või määrus).

Lauses *Tööd said tehtud* loetakse tehtud seisundimääruseks, aga lauses *Aknad sai suletud on suletud öeldis*. (EKG lk 265). Siin tuleb jälgida, kas potentsiaalne alus ühildub öeldisega või mitte.

[_S_ sg nom] sai [_V_imps partic] -> seisundimäärus

[_S_ pl nom] said [_V_imps partic] -> seisundimäärus

[_S_ pl nom] sai [_V_imps partic] -> öeldis

Laused *Krunt sai võetud ... ja Kana sai kitkutud* on küll *tud*-partitsiibi roll semantiliselt erinev, kuid analüsaatoril ei ole võimalik neil vahet teha.

Seisundipassiivi korral (*Ta on üllatatud*) ei ole grammatiline subjekt enam tegevusobjekt, vaid tegevussubjekt, infiniitne verbivorm aga talitleb predikaatiivina (EKG lk 30). Analüüsi

lihtsustamiseks loetakse kitsenduste grammatikas sellise *tud*-kesksõna liigiks adjektiiv, aga märgitakse eraldi ära, et see on siiski partitsiip (*_A_* pos *partic #tud*).

Kui morfoloogilise ühestamise käigus on *tud*-vorm määratud verbiks ja ta esineb koos *olema*-verbiga, siis määrab SA *tud*-vorm öeldise osaks eeldades, et tegemist on umbisikulise tegumoe täis- või enneminevikuga.

Nt Küsimus (@OBJ) oli (@+FCV) mõeldud (@-FMV) naljana (@ADV).

Lepiti kokku, et lauselühendites stiilis *Vastu võetud 10. aprillil 1999. a. märgendatakse võetud* kui *@-FMV*.

Samas *välja arvatud* ei ole öeldis.

3.2 Alus

Kui EKG eristab täis- ja osaalust, siis ESTKG-s ei osutunud selline vahetegemine vajalikuks. Kõiki aluse tüüpe märgendatakse märgendiga **@SUBJ**.

Näited: *Hommik (@SUBJ) oli eriliselt kaunis. Külalisi (@SUBJ) ei tulnudki. Meil on siia jää da (@SUBJ) kohe päris võimatu.*

SA on substantiveerunud vormide suhtes võimetu, s.t omadus- ja järgarvsõnadele ei lisata kunagi aluse märgendit, kuigi lauses kasutatakse seda sõna alusena. *Nt Haige tunneb ennast täna paremini. Oodatavat ei saabunudki.* Need juhud tuleb käsitsi analüüsida sellegipoolest aluseks.

Absoluutarindit analüüsitakse kui iseseisvat lauset ja selle nominatiivne komponent tuleks analüüsida aluseks. *Mees läks metsa, kirves (@SUBJ) käes. Töö (@SUBJ) tehtud, läksime koju.*

Üte märgendatakse ka aluseks, sest talle eraldi märgendit ei ole.

3.2.1 Nimi- ja asesõna alusena

3.2.1.1 Alus nimetavas käändes

Nimi- või asesõna nimetavas käändes on alus, kui öeldis on isikulises tegumoes ja sõna ühildub öeldisega, lisaks peab sõna olema tegevussubjekt.

Mõned erandjuhud:

- Kui aluseks on nimefraas, siis loetakse eesnimi täiendiks (lisandiks) ja perekonnanimi aluseks.
- Kui aluseks on fraas *kõik see*, on *kõik* alus ja *see* täiend.
- Kui *tud*-partitsiip koos *olema*-verbiga moodustab öeldise, siis ei saa selles osalauses olla alust.
Lauses *Me olime nende poolt minema aetud* on tegemist ilmselt aluse ja öeldistäitega.
- Asesõna *ise* ei ole aluseks, isegi mitte siis, kui tegelik alus on välja jäetud, *Nt kas lähed ise?*

3.2.1.2 Alus osastavas käändes

Eksistentsiaallausetes võib alus olla ka osastavas käändes. Eksistentsiaallause on tavaliselt intransitiivlause, mille teema on kohta, aega või omajat väljendav määrus, reemasse aga kuulub öeldis, mis väidab antud kohas eksisteerimist, ning alus, mille referendi eksisteerimist antud kohas väidetakse (EKG lk 42). Kuid määrus võib ka puududa, sõnajärg võib olla teistsugune ja verb võib olla teatud juhtudel transitiivne.

Sisult eitavas eksistentsiaallaususes esineb alati osasubjekt, sisult jaatavas eksistentsiaallaususes võib

esineka kas täis- või osasubjekt.

Osastavas käändes nimisõna pole alus, kui verb on mitmuses.

Osastavat käänat lubavad lausemallid:

1. eksistentsiaallause: **Lok V N_{np}** *Purgis on mett/mesi. Tänaval mängib lapsi.*
2. possessiivlause: **N_{ad} V N_{np}** *Tal on sõpru*
3. kvantiteedilause: **N_p V Kvantor** *Haigusjuhtumeid oli kümme. Pilvikuid oli kõige rohkem.*

3.2.2 Kvantor alusena

Kvantoriks on kas arvsõnad, arvsõnalised asesõnad või määrsõnad *palju, vähe, pisut, veidi, küllalt, rohkesti, täis, tulvil*. Kui kvantorifraas moodustab aluse, loetakse kvantor aluseks (@SUBJ) ja teda laiendav nimisõnafraasi põhi kvantori laiendiks (@<Q). Nt *Juba mitu (@ADVL) päeva (@<Q) ootasid teda kaks (@SUBJ) mordva (@AN>) teadlast (@<Q)*.

Jaatavas lauses on kvantor alusena alati nimetavas käändes.

3.2.3 Infinitiiv alusena

da-infinitiiv esineb subjektina peamiselt kogejalauseis.

1. predikatiiv iseloomustab emotsionaalset või füsioloogilist seisundit
(**N_{ad}**) **FMV ... PRD ... V_{da}** või... **PRD FMV ... V_{da}**.
Nt *Mul on seda huvitav jälgida. Huvitav oleks seda jälgida jne.*
Predikatiiv võib olla nii omadus- kui nimisõna. Nt *Mul on rõõm seda näha.*
2. objekt iseloomustab emotsionaalset või füsioloogilist seisundit *verbidega tegema, valmistama, tekitama, sünnitama, pakkuma* mallis (**N_{a11}**) **FMV OBJ ... V_{da}**. Nt *Talle tegi lõbu teisi narrida.*
3. verbide *meeldima, vihastama, kurvastama, huvitama, üllatama* korral mallides
N_{a11} meeldib V_{da} ja **N_{part} FMV V_{da}**.
4. predikatiiv väljendab sobivust (*kohane, paras, paslik, sobiv, sobilik, kahjulik, kahjutu, kasulik, kasutu, tulus, tulutu, ohtlik, ohutu, tülikas* jne) mallis (**N_{ad}**) **FMV ... PRD ... V_{da}**
predikatiivide *ilus, inetu, loomulik, rumal, viisakas, väär, võimalik, võimatu* korral võib (**N_{ad}**) asemel esineda ka **N_{e1}** või **N_g poolt**
Siia alla käib ka lause *Midagi pole (võimalik) teha (@SUBJ)*.
5. verb väljendab sobivust (*sobima, kõlbama, sündima, passima* jne) mallis
(**N_{ad}**) **FMV ... V_{da}** või (**N_{a11}**) **FMV ... V_{da}**
6. ahelverbide *tüli + tekitama/tegema/valmistama, kasu/tüli tooma* korral
7. predikaat väljendab vajadust või kohustust, *vaja/tarvis olema, tasuma, kuluma, tarvitsema, maksma, pruukima, tulema* mallis (**N_{ad}**) **FMV ... V_{da}**
Ta teadis, mida (OBJ) temal (ADVL) oli (+FMV) tarvis (ADVL) teada (SUBJ). Lause *Ta tarvitses vaid näpuga näidata* on ebaharilik lausemall, siin ta on alus ja näidata sihtis.

8. verb väljendab suutelisust (*õnnestuma, õnneks minema, korda minema*) mallis
 $(N_{ad}) FMV \dots V_{da}$
 ... *ei õnnestunud (+FMV) kellelgi (ADVL) selle (P>) kohta (ADVL) midagi (OBJ) teada (OBJ) saada (SUBJ).*
9. lauses on soovi, kavatsust, eesmärki väljendav substantiiv (*kavatsus, mure, mõte, ülesanne, unistus*) koos verbidega *olema, jääma, kujunema, muutuma, saama, tekkima vms* mallides
 $N^1_{ad} V^1 N^2_{tr} V^2_{da}$ ja $N^1_{gen} N^2_{tr} V^1 V^2_{da}$

3.2.4 Kaassõnafraas alusena

ESTKG loeb kaassõnafraasi põhjaks kaassõna, millele aga ei lisata kunagi subjekti märgendit. Seega analüüsitakse alati kõik alusena esinevad kaassõnafraasid valesti, näiteks: *õhtuti liikus seal üle saja mehe*. Õnneks esineb selliseid lauseid väga harva ning viga ei ole sagedane. Käsitsi tuleb sellistes lausetes kaassõna analüüsida ikkagi aluseks.

3.3 Sihitis

ESTKG ei erista samuti täis- ega osasihitist, kõik sihitive liigid märgendatakse @OBJ abil.

Näited: *Kõik teooriad (@OBJ) arutati läbi. Õine vihm muutis õhu (@OBJ) värskeks. Võhik oleks selle peale õlgu (@OBJ) kehitanud. Siin kavatses ta paremale pöörata (@OBJ).*

Sihitis võib laiendada verbe, nud-, tud-, v- ja tav- partitsiipe ka siis, kui need on märgendatud adjektiivideks ja nendest tuletatud lt-liitelisi määrsõnu (nt *kõiki kahtlustavalt*). Kui aga nud-, tud-liitest on saanud nu- või tu-liide, sihitive enam ei ole (*sedeli saanu*).

3.3.1 Nimi- või asesõnaline sihitis

Osastavas käändes sihitis on osasihitis, nimetavas ja omastavas käändes täissihitis. Omastavas käändes sihitis on alati ainsuses.

Objektivariandi valiku määrab 1) tegevuse piiritletus (tulemuslikkus või lõpetatus) või mittepiiritletus,

2) objektieseme kvantitatiivne piiritletus või mittepiiritletus. Täissihitist kasutatakse siis, kui niihästi tegevus kui ka objektiese on piiritletud. Eitavas lauses on harilikult osasihitis. Mitmuses on täissihitis alati nimetavas.

Ainsuse korral on täissihitis nimetavas siis, kui ta laiendab a) umbisikulises tegumoes olevat öeldisverbi, b) käsklause öeldisverbi, c) täiendina esinevat *da*-tegevusnime ja käsklause või umbisikulise lause öeldisverbist sõltuvat *da*- või *ma*-tegevusnime.

Erandid:

- asesõnade *mina, sina, meie, teie, enese, iseenese* korral kasutatakse partitiivi ka siis kui nii tegevus kui ka objektiese on piiritletud. *Meie* ja *teie* on alati osastavas, muudel juhtudel on nimetava asemel alati ja omastava asemel mõnikord osastav kääne.
- asesõna *mis* puhul saab nominatiivi kasutada genitiivi asemel
- asesõna *kõik* on täissihitiseks alati nimetavas.

3.3.2 Kvantor sihitisena

Põhiarvsõnad alates kahest, murdarvsõna *poolteist*, ligikaudset hulka märkivad sõnad *paar*, *paarsada*, *kümmekond*, *sadakond*... ja *mitu* on täissihitise peasõnana nimetavas, murdarvsõnad *veerand*, *kolmveerand* ja *pool* aga kas nimetavas või omastavas, kui neid laiendab partitiivne täiend.

Mõõdusõnad on täissihitise omastavas: *Jõin klaasi kuuma teed. Mees võttis pihku tüki mulda.*

3.3.3 Infinitiiv sihitisena

3.3.3.1 da-infinitiiv

da-infinitiiv on sihitis, kui laiendab järgmisi predikaate (lk 240 antud loetelud sagedasematest verbidest)

1. soovi, kavatsust või üritamist väljendavaid verbe,
2. julgemist, oskamist, suutmist väljendavaid verbe,
3. verbi *tavatsema*
4. ühendeid, mis osutavad sobivusele, vajalikkusele või kohustuslikkusele
5. *käskima*, *paluma*, *laskma*, *lubama*, *keelama*, *aitama*, *takistama*
Anti (SUBJ) laskis (+FMV) end (OBJ) vestlusse (ADVL) ahvatleda (OBJ). Siin on sõltuvuspaarid *laskis ahvatleda* ja *ahvatleda end*.
6. *võimaldama*, *soodustama*, *soovitama*

Need verbe loetelud on kõik leksikonis olemas, SA määrab *da*-infinitiivi objektiks, kui selline verb leidub ja kustutab objekti märgendi, kui verbi ei leidu.

3.3.3.2 vat-infinitiiv

Vat-tarind laiendab transitiivverbe *leidma*, *lootma*, *ütlema*, *aimama*, *arvama*, *avastama*, *eeldama*, *kaebama*, *kartma*, *kujutlema*, *kurtma*, *kuulma*, *mõtlemata*, *möömma*, *mäletama*, *märkama*, *nentima*, *nägema*, *oletama*, *ootama*, *rääkima*, *taipama*, *tajuma*, *teadma*, *tundma*, *tunnistama*, *tõendama*, *väärtma*, *uskuma* jne.

Aktiivse objektlause grammatiline subjekt tõstetakse põhilause objektiks ning sel juhul ülejäänud *vat*-tarind on sõltuvusmäärus (*kartsin sind (@OBJ) seda (@OBJ) tegevast (@ADVL)*). Kui aga passiivseis lähtelauseis subjekt puudub on *vat*-tarind käsitletav sihitisena (*teadsin seda (@OBJ) tehtavat (@OBJ)*) (lk 249), *siin tehtavat* on primaarne sihitis ja *seda* sekundaarne, s.t sõltub verbist *tehtavat*.

3.4 Öeldistäide

Öeldistäite märgendiks on **@PRD** sõltumata tema käändest ja sõnaliigist.

Predikatiiv on verbi *olema* laiend, vormideks NP, AP nominatiivis või partitiivis, *da*-infinitiiv, partitsiivid.

Näited: *Hommik oli erilisel kaunis (@PRD)*. *Tema ainus töö oli vaatamas käia (@PRD)*.

EKG lubab öeldistäiteks analüüsida ka teatud juhtudel nimisõna kaasa- või ilmaütlevas käändes ja seisundimäärsõna. ESTKG analüüsib sellised sõnavormid määruseks. ESTKG lubab öeldistäitel olla ainult kas nimetavas või osastavas käändes ja erandjuhtudel ilma käändeta.

Seega lauses *Kõik olid elevil(_D_)* öeldistäidet ESTKG mõttes ei ole. Kui aga *elevil* on analüüsitud kui omadussõna ilma käändeta, siis on ta igal juhul öeldistäide.

Verb *olema* võib öeldistäite põhjana kuuluda ka ahelverbi koosseisu. Nt *See paistis kena olevat.*

Öeldistäide võib esineda ka vat-tarindi koosseisus, siis on ta kas nominatiivi- või genitiivikujuline, ühildudes harilikult objektiga käändes ja arvus. *Tuba leiti olevat tühi. Linnas arvati olevat palav. Ta mäletas vanaisia tervise viletsa olevat. Ma lootsin su ~ sind (enese ~ end ~ ennast) targema olevat.*

Öeldistäide aga võib peale öeldise osa olla ka teiste lauseliikmete laiendiks, kui ta põhisõnaks on pöörd sõna käändelised vormid. *On raske inimene olla, kes eluaeg teisi õpetab. Ma tahtsin selles kindel olla. Algaja kirjaniku teoseis võib märgata püüdmist olla võimalikult isikupärane.*

3.4.1 Nimi- ja omadussõna öeldistäitena

Öeldistäide võib olla osastavas käändes, kui ta on

1. parameetersõna
2. asesõna *miski*
3. mitmuses, kui näitab väljavõttu mingist hulgast, *üks* on juurdemõeldav.
4. asesõna *see*.

Omadussõnalised öeldistäited esinevad alati täisöeldistäitena, s.o nimetavas käändes. Lauses *Kaarte on igasuguseid* on *igasuguseid* lahkatribuudiks.

3.4.2 Da-infinitiv öeldistäitena

Subjektnoomeni suhtes seotud predikatiivina esineb infinitiiv sagedamini soovi või kavatsust väljendava subjektsubstantiivi puhul. Nt. *Meie soov oli kaua elada. Tema kavatsus oli karjääri teha.*

Agaga ka adjektiveerunud da-infinitiv: *Olukord pole kiita. Palk pole laita.*

Da-infinitiv esineb predikatiivina ka juhul, kui alus on da-infinitiv ja öeldiseks on *tähendama*. Nt *Vähem süüa on (tähendab) kauem elada.*

3.4.3 Partitsiibid öeldistäitena

nud-, *tud-* ja *mata*-kesksõna on öeldistäiteks lausetes: *Ta on väsinud. Ta on erutatud. Tööd olid tehtud/tegemata* ja öeldise osaks lausetes: *Ta on töötanud. Tööd on kõvasti tehtud.*

SA lähtub partitsiipide märgendamisel ühestaja tööst, kui partitsiip on analüüsitud kui omadussõna, võib ta olla öeldistäide, kui aga verbina, siis on ta kas öeldise osa või määrus.

3.5 Määrus

Määruse märgendiks on @ADVL. ESTKG erinevaid määruse liike ei erista.

Näited: *Loomulikult (@ADVL) ei saanud ma oma oletust millegagi (@ADVL) tõestada.*

Määrusteks loetakse ka eespool toodud põhjustel mõned ühend- ja väljendverbide osad ning mäarsõnalised või ilma- ja kaasätleavas käändes nimisõnalised predikatiivid. Samuti loetakse määrusteks lause- ja fraasilaiendid. ESTKG ei tee vahet fraasi- ja lauseadverbiaalil. Samuti ei eristata erinevaid määruse liike.

3.5.1 Lauselaiendid

Tüüpilised lauselaiendid on *Kas siin vingu on? Ma ju ei näe kedagi. Minu arvates peab see nii olema. Esiteks ma ei usu seda ja teiseks kus sa ise olid? Kahtlemata jäi ta sinna ööbima. Küllap*

tuleb tänavu kevad varem. Aken ei paista enam läbi. Ma usun ainult teda. Natuke võimlemist on teile pigem kasuks Võta mind ka kaasa. (EKG järgi)

Neis näidetes sarnaneb lauselaiendi vorm ja kontekst määruse omale ning vahe tegemine on ainult semantiline.

Lauselaienditeks loetakse kõik tervitused, kui nad ei ole just hüüatused.

3.5.2 Äramärkimist väärivad nimi- ja asesõnalised määrused

Määruseks on kõik adjektiivide laiendavad nimisõnad: koormapuu jämedune, sellest teadlik, kirjatarkuses osav, temale paras; samuti ka adverbide nimisõnalised laiendid: uksest siinpool, teistest paremini, paar päeva varem, otsast katki, kuradi kiiresti, jumala hästi, ääreni täis, ootusest eevil, partneriga vaheldumisi.

Samas, kui adverb on kvantor ja nimisõna tema laiend, siis on selleks puhuks nimisõnal eraldi märgend (@<Q või @Q>), vt peatükk 6. Kvantori laiendid lk *.

Nimetavas, omastavas ja osastavas käändes nimisõna võib olla ajamääruseks, kvantumimääruseks, osastavas käändes ka viisimäärus (*Nad läksid igaiuks oma teed*) või siis kõigis käänetes võrdlus e viisimäärus (*ilus nagu ingel*).

Kui määrus langeb vormilt kokku sihitisega, tuleb vaadata, kumba liiki küsimusi saab esitada, kas *kes?, mis? kelle? mille? keda? mida?* või *kui kaua?* ja *kui palju?*

Omastavas käändes käändsõnad võivad laiendades *tud*-kesksõna, *da*-tegevusnime, *des*- ja *mata*-vorme olla tegijamäärusteks (*See töö on sinu teha. Rongi saabudes oli perroonil palju rahvast. See maja on külapuusepa ehitatud.*)

Kuna ESTKG lubab nimisõnalisel öeldistäitel olla ainult nimetavas või osastavas käändes, siis kaasa- ja ilmaütlevas käändes öeldistäite positsioonis esinevad sõnad loetakse määrusteks.

Määruste liigid:

1. määrus väljendab tegevuse osalisi: tegijamäärus, valdajamäärus, vahendimäärus, kaasnemismäärus, sõltuvusmäärus;
2. tegevuse asjaolusid: kohamäärus, ajamäärus, kvantumimäärus, viisimäärus, seisundimäärus;
3. sündmuste põhjuslikke seoseid: põhjusmäärus, tingimusmäärus, otstarbemäärus, mööndusmäärus.

ESTKG neid määruse liike siiski ei erista.

Stiilinäited

See pani silmad (@OBJ) vett (@ADVL) jooksmas (@-FMV).

tere (@ADVL) hommikust (@ADVL)

Seal jooksid lapsed, terased mis (@ADVL) hirmus (@ADVL)

3.5.3 Omadussõna määrusena

Omadussõna võib

1. olla seisundimäärus translatiivis (*Koduõu jäi talle kitsaks*);
2. olla seisundimäärus essiiivis (*Hästi kujundatuna mõjus see värskelt. Puuvili ja liha saabusid müügile riknenuina ~ riknenuina. Poisid jõudsid koju läbimärjana.)*
3. nimetavas käändes laiendada adjektiivi (*kole valus, põhjatu rikas*)

3.5.4 Verb määrusena

3.5.4.1 da-infinitiv

da-infinitiv võib esineda lauses otstarbemäärusena, olles sageli asendatav translatiivse teonimega.

Infinitivadverbiaal laiendab järgmisi predikaate: *sobima, kõlbama, sündima, sobiv olema, olema, jääma, minema, andma, jätma, võtma* jne (vt lk 241). Nt *Liha kõlbab praadida. See laul on ilus kuulata. Laps jääb sinu hoida. Ta ei leidnud endale midagi lugeda.*

3.5.4.2 Supiin

ma-vorm võib olla kohamäärus või sõltuvusmäärus, *mas*-vorm kohamäärus, *mast*-vorm kohamäärus või sõltuvusmäärus.

3.5.4.2.1 *ma*-vorm

Kohamäärusena väljendab *ma*-tarind sihtkohta, laiendades intransitiiv- ja transitiivverbe, mis väljendavad (väidavad või eeldavad) eseme ümberpaigutamist ruumis. Loetelud on toodud EKG lk 252-253.

Sõltuvusmäärusena laiendab *ma*-tarind järgmisi predikaate:

1. kausatiivverbe *käsutama, hõikama, hiiüdma, kutsuma jne sundima, kohustama, volitama, õhutama, innustama* jne
2. sobivust väljendavaid predikaate: *olema suuteline/võimeline/valmis, valmistuma, nõustuma, kohustuma* jne
3. verbe *harjuma, õppima*

Lisaks sellele laiendab *ma*-vorm sõltuvusmäärusena tegevuse või tegija omadusi väljendavaid adjektiive ning mõningaid samalaadseid substantiive: *abitu, aeglane, agar, ahne, erk, helde, hoolas* jne; *mees, meister, spets* jne.

Täielikud loetelud on toodud EKG lk 254.

Kui *ma*-vorm ei ole määrus, siis on ta öeldis. Vt 1.2.2 *ma*-vorm *.

3.5.4.2.2 *mast*-vorm

mast-vorm on adverbiaal, kui ta ei laienda verbi *lakkama*.

3.5.4.2.3 *maks*-vorm

EKG ütleb, et *maks*-tarind esineb lauses vaba adverbiaalina. Selles positsioonis on *maks*-vorm sünonüümne et + V_{da} infinitiivi ja teonime translatiivi vormiga. Nt. *Et otsustada tegeliku olukorra üle ~ otsustamaks tegeliku olukorra üle*. Öeldiseks ei saa teda juba ainuüksi sellepärast määrata, et ei pruugi olla osalauses ainus verb.

3.5.4.3 Partitsiibid

tud-kesksõna võib olla seisundimääruseks (*Tööd said tehtud. Tööd saadi tehtud.*)

Essiivis ja translatiivis võivad olla ka teised partitsiibid seisundimäärused (*Erutusest värisevana tormas ta tupp. Ta tuli väsinuna ja vaevatuna koju. Ta jõi end surnuks. Nad jäidki petetuks.*)

3.5.4.4 des- ja mata-vorm

des- ja *meta-*vorm on üldiselt vabad adverbiaalid, kuid võivad ka laiendada deverbaale adverbiaaltribuutidena (*Raamatu lugemine pirukaid süües pole tark tegu. Söömata töötamine on väheproduktiivne.*) *meta-*vorm võib olla ka seisundimäärus (*Tööd jäid tegemata.*)

3.5.5 Erandlikud mäarsõnalised määrused.

Kuna ESTKG ei tunnista mäarsõna öeldistäitena, siis analüüsitakse öeldistäite positsioonis olev tavaliselt seisundimäarsõna kui määrus. Probleemi lahendaks kõigi eestikeelsete seisundimäarsõnade loetelu moodustamine.

3.6 Kvantori laiendid

Kvantori laiendite märgendid on järgmised:

@<Q - kvantori jä rel laiend (*kaks meest* [@<Q])

@Q> - kvantori ees laiend (*inimesi* [@Q>] *tulvil*)

EKG järgi on noomenist kvantori laiend atribuut, adverbi laiend sõltuvusmäärus. ESTKG-s tähistatakse mõlemat liiki kvantori laiendeid eespool toodud märgenditega, sest kvantori laiendi kohta kehtivad tavalistest atribuutidest-määrustest erinevad reeglid. Selliste märgendite kasutuselevõtt vähendas oluliselt osastavas käändes nimisõnade mitmesust, kuna kvantori laiendit on suhteliselt kerge määrata, kui on teada kvantorite loetelu. Loomulikult ei ole võimalik anda lõplikku nimisõnaliste kvantorite loendit, seetõttu tuleb arvestada, et SA eksib haruldaste kvantorite korral.

Näide: *Vastu tuli palju* (@SUBJ) *energiat* (@Q>) *tulvil* (@AD>) *inimesi* (@<Q).

Noole sümbol märgendis (< või >) näitab põhja leidumise suunda.

Arvsõna *üks* ja mitmusevormilised (pro)numeraalid on atribuudid mitte kvantorifraasi põhjad. Kvantorifraasi võib laiendada elatiivses (seestütlevas) käändes adverbiaaltribuut, mis märgendatakse ikka kui atribuut (@<NN). *Nt osa inimestest* (@<NN), *viiendik riigikogust* (@<NN), *kolm viiendikku* (@<Q) *riigikogust* (@<NN).

KUIDAS ANALÜÜSIDA SELLE ÜKS PUNKTE OLI ...???

Näiteid kvantorite märgendamisest:

- 200 @P> miljoni @<Q krooni @<Q ringis @ADVL
- aasta @NN> 271 @ADVL miljoni @<Q kroonine @AN> kasumiproгноos @SUBJ
- kaalume 51 @NN> protsendi @<Q müüki @OBJ
- kolm @ADVL tuhat @<Q
- kaks @ADVL korda @<Q paremini @ADVL
- sai rohkem @OBJ tulu @<Q
- sai rohkem @ADVL kui @ADVL miljoni @ADVL krooni @<Q suurust @AN> tulu @OBJ
- peaks ületama saja @NN> krooni @<Q piiri @OBJ
- kümnekond @SUBJ meetrit @<Q minekut @<Q
- eile @ADVL viis @P> aastat @<Q tagasi @ADVL

Kvantori laiend ei ole viiendik riigikogu koosseisust

3.7 Kaassõna laiendid

@<P - eessõnafraasi kuuluv nimisõna

@P> - tagasõnafraasi kuuluv nimisõna

Näited: *Isegi kaebama polnud kellegi (@P>) juurde minna. See juhtus pärast mingi dokumentaalfilmi vaatamist (@<P).*

Traditsiooniline eesti keele grammatika loeb kaassõnafraasi ühtseks tervikuks. Kuna kitsenduste grammatika formalism eeldab lause analüüsi ühe sõna kaupa ning mingit fraasistruktuuri ei moodustata, märgendatakse kaassõnafraasi kuuluva nimisõnafraasi põhi ühega eelpooltoodud märgenditest ning kaassõna märgendatakse kogu kaassõnafraasi süntaktilist funktsiooni näitava märgendiga.

Raskusi on kaassõnaga pool: *teisel @P> pool @ADVL järve @ADVL.*

3.8 Täiend

Täiend võib olla arv-, nimi- või asesõna laiend.

EKG eristab adjektiivatribuuti, genitiivatribuuti ning adverbiaalatribuuti, nende eristamine ESTKG-s ei ole võimalik, sest see eeldaks semantilise info olemasolu.

Täiendi märgendid on koostatud inglise ja rootsi keele kitsenduste grammatikas kasutatavate märgendite eeskujul. Lisandit märgendatakse nagu tavalist nimisõnalist täiendit.

3.8.1 Omadussõnaline täiend

@AN> - adjektiiv eestäiendina

@<AN - adjektiiv järeltäiendina

@VN> - partitsiip eestäiendina

@<VN - partitsiip järeltäiendina

Näited: *hõbedast kohrutatud (_A_ pos sg partic #tud // @VN>) laegas, templis säilitatav (_A_ pos sg nom partic #tav // @VN>) sõjasaak jne.*

3.8.2 Nimisõnaline täiend

@NN> - nimisõna eestäiendina

@<NN - nimisõna järeltäiendina

Nimisõnaline täiend võib olla

1. rektsiooniline, kui põhisõnaks on deverbaalnoomen: *dekaanaadist tulek, laul kodumaast, usk inimesse, arusaamine elust, üks meist, keegi neist* jne.
Kui põhisõnaks on kvantor, siis märgendataksegi kvantori rektsioonilist täiendit kui kvantor laiendit, vt peatükk 6. Kvantori laiendid lk *.
2. vaba laiend, selleks võib olla omastavas käändes täiend (*meie külaline, Siberi taiga, dokumentide kontroll, võistkonna võit*) või muud käändevormid (*kasukas daam, nahast portfelli, vesi jões*).

EKG järgi lahterdatakse nimisõnalised täiendid genitiivatribuutideks ja adverbiaaltribuutideks, sellel aga ei ole ESTKG-s tähtsust.

Asesõnafrasides, mille moodustavad demonstratiiv- ja/või indefiniitpronoomenid, on tarindis esimesel kohal paiknev pronoomen täiendiks, teine substantiivselt tarvitatuna põhjaks, nt *keegi @NN> teine @SUBJ, nad @SUBJ kõik @<NN*.

Näited:

- Lennart (67) @ADVL on nagu prints @PRD valgel hobusel @<NN - peen mees @<NN musta kaabu @<NN ja siidsalliga @<NN.
- otsus nr @NN> 526 @<NN
- paragrahvi @NN> 13 @<NN lõige @SUBJ 2@<NN
- käesoleva @AN> seaduse @NN> § @NN> 10 @<NN lõikes @ADVL 2 @<NN nimetatud @VN> nõusoleku @NN> puudumisel @ADVL
- üks @NN> meri @SUBJ kõik @<NN
- kolmapäeval @ADVL kell @NN> 16 @ADVL 00 @<NN
- 15. @AN> novembril @ADVL 1971 @<NN
- 10. @AN> aprillil @ADVL 1971. @AN > a. @ADVL
- 10.04.1991 (vastavalt @AN>, @AN>, @ADVL)
- 1993. @AN> a. @NN> augustis @ADVL
- jaanuaris @ADVL 1991 @<NN
- 10. @AN> apr. @ADVL 1991 @<NN
- kell @NN> 12 @ADVL ja 30 @ADVL minutit @<Q
- seal polnud muud kui kivid @<NN
- ülikool pole muud kui üks ettevõtluse vorm @<NN (nagu haigemajagi @<NN)
- harrastus: ravimtaimed @<NN ja nendega seonduv @<NN
- laps nagu nööp @<NN
- Kari Lehtola Soomest @<NN

3.8.2.1 Lisand

ESTKG kasutab lisandi märgendamiseks sama märgendit, kuna sageli ei ole võimalik tavalisel atribuudil ja lisandil vahet teha.

Järellisand on kirjas üldiselt koma(de)ga eraldatud, vormilt võib olla põhjaga ühilduv, osastavas käändes, olevas käändes või kui-sidesõnaga, täpsustab põhja.

Eeslisand on kas põhjaga ühilduv, nimetavas, omastavas või seestütlevas käändes.

Lisandite näited: *härra Kask, Jüri Kask, Kask Jüri, Peipsi järv, Narva linn, reisiparvlaev Estonia*.

3.8.3 Kaassõnaline täiend

@PN> - kaassõna eestäiendina

@<PN - kaassõna järeltäiendina

Mõned grammatikaraamatud samastavas kaassõnalise täiendi nimisõnalisega, kuid et ESTKG analüüsib lauset sõnade, mitte fraaside kaupa, on nende jaoks ka eraldi märgend.

Nt. *kuni hommikuni ootamine, oma kandidaadi poolt hääletamine, üle küla poiss, maja mere ääres, mure lapse pärast*.

öö! @ADVL vastu @<PN eilset @AN> []

3.8.4 Infiniitne täiend

@INF_N> - infinitiiv eestäiendina

@<INF_N - infinitiiv järeltäiendina

Mul on rõõm teid tervitada. See on teada jutt.

Da-infinitiiv laiendab substantiive, mis väljendavad:

1. soovi, kavatsust või üritust,
2. käsku, keeldu, luba
3. tegevussubjekti sisemisi või väliseid ressursse (*julgus, võime, harjumus* jne)

kui just lausemalli järgi ei ole tegu alusega (lauses on soovi, kavatsust, eesmärki väljendav substantiiv *kavatsus, mure, mõte, ülesanne, unistus* koos verbidega *olema, jääma, kujunema, muutuma, saama, tekkima* vms mallides $N^1_{ad} V^1 N^2_{tr} V^2_{da}$ ja $N^1_{gen} N^2_{tr} V^1 V^2_{da}$).

Tal (ADVL) oli ülesandeks (ADVL) asutada (SUBJ) orkester (OBJ). Tema (NN>) ülesandeks (ADVL) oli asutada (SUBJ) orkester (OBJ). Tal (ADVL) oli ülesanne (SUBJ) asutada (<INF_N) orkester (OBJ). Tema (NN>) ülesanne (SUBJ) oli asutada (PRD) orkester (OBJ).

*ma-, mas- ja mast-*tarind on atribuudid ainult deverbaalsubstantiivi laiendina. Nt. *Meid ootab ees matkama minek. Ta saabus minu söömas oleku ajal. Järjekindel suplemas käimine karastab tervist. Käsitlemast keeldumine tähendab selle probleemi mahavaikimist. Väga harva on supiin põhisona taga, aga siiski: Sõit Hispaaniasse Franco vastu võitlema ei saanud teoks.*

NB! Lauses *Ta on meister joonistama ja õige mees asja ajama* on *ma-*vorm sõltuvusmäärus, sest substantiiv väljendab tegija omadusi.

Partitsiipide kohta vt omadussõnaline täiend.

3.8.5 Määrsõnaline täiend

@AD> - adverb eestäiendina

@<AD - adverb järeltäiendina

Määrsõnaline täiend on sageli deverbaali laiend: *kiiresti kõndimine, ükski kodus olemine.*

Sagedasemad on seisundiadverbid täiendina: *alasti inimene, pilukil silmad, praakil uks.*

Omaette klassi moodustavad aega näitavad määrsõnad: *täna hommikul, homme päeval, eile õhtul* ja kohamäärsõnad, mis ühilduvad põhisonaga: *sinna suunda, seal metsas, sealt külast, all tänaval* jne.

Kuna määrsõnalisi täiendeid esineb väga harva, siis SA analüüsib kõik aja- ja kohamäärsõnad, mis sobivad järgmise sõnaga, täienditeks ja ülejäänud analüüsitakse heuristilise reegli abil määrusteks. Muidugi oleks viisakas kontrollida deverbaali olemasolu.

3.9 Muu

@X - ahelverbi komponent, mis esineb ainult ahelverbi koosseisus (*nt mahti saama*)

@J - sidend (*et, aga, kui, sest* jne)

@I - hüüatus (*hei, ai, oih* jne). Ühestamise käigus otsustati, et *jah* ei ole hüüatus (sest ka *ei* ei ole).

@??? - morfoloogiaanalüsaatorile tundmatuks jäänud sõna või süntaksianalüsaatorile tundmatu sõnaliik. MA-le tundmatud sõnad on tähistatud stringi ##### või _T_ abil

Kirjandus

T. Roosmaa, M. Koit, K. Muischnek, K. Müürisep, T. Puolakainen, H. Uiibo. Eesti keele formaalne grammatika. 158 lk. Tartu 2001.

K. Müürisep Eesti keele kitsenduste grammatika süntaksianalüsaatori märgendid.

<http://math.ut.ee/~kaili/papers/syntax.html>

H.-J. Kaalep, K. Muischnek, K. Müürisep, A. Rääbis, K. Habicht. [Kas tegelik tekst allub eesti keele morfoloogilistele kirjeldustele? Eesti kirjakeele testkorpuse morfosüntaktilise märgendamise kogemusest.](#) Keel ja Kirjandus 2000, 9, 623-633.

K. Muischnek, K. Müürisep, H. Orav, A. Rääbis, H. Uiibo. Süntaktiline märgendamine - arvutiga ja käsitsi. - Arvutuslingvistikalt inimesele. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 1. Tartu 2000. lk 219-244.

Käsitsi märgendamise juhend

Märgendatava faili üldkuju on järgmine:

```
sõnavorm
tüvi+lõpp // morf info // süntaktilised märgendid
uus_sõnavorm
tüvi+lõpp // morf info // süntaktilised märgendid
...
```

Käsitsi märgendamisel tuleb õige süntaktilise märgendi ette panna +-märk. Kui õiget märgendit ei leidu, tuleb see käsitsi lisada ja tähistada samuti +-ga. Kui sõnal ongi ainult üks märgend ja see on õige, siis seda tähistama ei pea. Kui õiget analüüsi on raske valida, tuleb lahtiseks jääv sõna märgendada kahe küsimärgi abil (??) ja lisada nende taha küsimus.

Kui morfoloogiaanalüsaator on jätnud nime analüüsimata, siis tuleb sellele lisada ka morfoloogiline analüüs?

Kui ükski pakutavatest süntaktilistest märgenditest ei tundu õige, lisada uus märgend, mille ees on +=, nt +=@SUBJ

Näide käsitsi märgendatud tekstist

```
Pealegi
    pealegi+0 //_D_ // **CLB +@ADVL @AD> @<AD
on
    ole+0 //_V_ main indic pres ps3 sg ps af #FinV #Intr // @+FMV
kell
    kell+0 //_S_ com sg nom // @SUBJ @PRD @OBJ @NN> @<NN @ADVL @<Q
?? kumb on täiend ja kumb alus, kell või kuus
kuus
    kuus+0 //_N_ card sg nom 1 // +@SUBJ @OBJ @PRD @ADVL @NN> @<NN
?? kas kuus on alus
hommikul
    hommik+1 //_S_ com sg ad // @ADVL @<Q @NN> +@<NN
niisugune
    niisugune+0 //_P_ dem sg nom // @SUBJ @PRD @OBJ @<Q +@NN> @<NN @ADVL
aeg
    aeg+0 //_S_ com sg nom // @SUBJ +@PRD @OBJ @NN> @<NN @ADVL @<Q
```

Vahetöötlusel lisatud märgendid

Pärast morfoloogilist ühestamist on lisatud järgmised märgendid:

partic - adjektiivsetele partitsiipidele

#cap - sõna on suure tähega
#nud - adjektiivsele nud-partitsiibile
#tud - adjektiivsele tud-partitsiibile
#tav - tav-partitsiibile
#v - v-partitsiibile
#mata -mata-vormile
#mine - mine-liitelisele nimisõnale
#nom - nominatiivse reksiooniga kaassõnale
#gen - genitiivse
#part - partitiivse
#el -elatiivse
#ter -terminatiivse
#kom -komitatiivse
#NGP-P - sihilisele verbile
#Intr - intransitiivsele verbile
#Part - sihilisele verbile, kui sihitis on alati osastavas käändes
#FinV - verbi pöördelisele vormile
#InfP - sihilisele verbile, kui sihitis on da-infinitiiv
Nimekiri pikeneb ja täpsustub ...

Lühendid

EKG - eesti keele grammatika II osa, välja antud 1993

ESTKG - eesti keele kitsenduste grammatika

MA - morfoloogiaanalüsaator

SA - süntaksianalüsaator